

پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر (XBRL): دیدگاه کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور

مینا ابوحمزه*، غلامرضا سلیمانی امیری**

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۱/۲۱

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۴/۲۷

چکیده

با توجه به قابلیت‌های زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، پژوهش حاضر به بررسی مساله مهم پذیرش این زبان نوین گزارشگری توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور، به‌عنوان پیش شرط استفاده و بکارگیری آن در سازمان متبوع، پرداخته است. این پژوهش، ابتدا با بررسی مبانی نظری و تجربی موجود و بر اساس مدل پذیرش فن آوری (TAM)، به ارائه یک الگوی نظری پرداخته و عوامل موثر بر پذیرش این زبان در گزارشگری را استخراج نموده است. سپس با اتخاذ یک روش کیفی و تحلیل محتوای ۲۱ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، الگوی نظری اولیه را اصلاح و عوامل موثر بر پذیرش این زبان در گزارشگری مالیاتی را شناسایی نموده است. در نهایت، با جمع‌آوری و تحلیل ۷۰ پرسشنامه به روش دلفی فازی به ارائه الگوی نهایی پرداخته و دیدگاه کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور درخصوص پذیرش این زبان را ارزیابی نموده است. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور پذیرای زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) هستند و عامل اصلی پذیرش این فن آوری نوین از دید کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور، سودمندی ادراک شده در نتیجه تأثیر مثبت آن بر خصوصیات کیفی اطلاعات است.

واژه‌های کلیدی: زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، سازمان امور مالیاتی کشور، گزارشگری مالیاتی، مدل پذیرش فن آوری (TAM)، خصوصیات کیفی اطلاعات.

طبقه‌بندی موضوعی: M41, C54

DOI: 10.22051/jera.2018.20222.2026

*دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه الزهراء، تهران، ایران، (نویسنده مسئول)، (Abouhamzeh1364@gmail.com)

**دانشیار گروه حسابداری دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهراء، تهران، ایران. (gh.soleymani@alzahra.ac.ir)

مقدمه

درآمدهای مالیاتی، یکی از مهمترین و قابل‌اتکاترین منابع درآمدی دولت‌هاست (هانلن و هیتزمن، ۲۰۱۰). این درآمدها، منابع سالمی جهت تامین هزینه‌های حاکمیتی در کشورها بوده و برای سرمایه‌گذاری در خدمات اجتماعی و زیرساخت‌های اقتصادی چه در کشورهای توسعه‌یافته و چه در کشورهای در حال توسعه، ضروری‌اند (بم‌الدرد، کولن، مارتین و پارموت، ۲۰۱۳). اما متأسفانه بررسی‌ها نشان می‌دهد که در ترکیب درآمدهای دولت ایران، میزان درآمدهای مالیاتی در مقایسه با سایر منابع درآمدی همچون درآمدهای نفتی و گازی، ناچیز است (قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ۱۳۹۵-۱۳۹۰).

کالبد شکافی موضوع و بررسی شاخص‌های ارزیابی نظام مالیاتی نشان می‌دهد که عامل اصلی ناچیز بودن درآمدهای مالیاتی در ایران، ناکارایی نظام مالیاتی کشور است (عسکری، ۱۳۹۲). لذا در برنامه‌ی ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶) و در راستای اصلاح نظام درآمدی دولت و قطع وابستگی بودجه کشور به نفت، بر شناخت و رفع مشکلات نظام مالیاتی با هدف افزایش درآمدهای مالیاتی در نتیجه‌ی ارتقای کارایی نظام مالیاتی کشور، تاکید شده است (قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ۱۴۰۰-۱۳۹۶).

ارزیابی کارایی نظام مالیاتی کشور ایران و آسیب‌شناسی آن در چارچوب ارکان سه‌گانه (شامل قوانین و مقررات مالیاتی، سازمان امور مالیاتی و مودیان مالیاتی)، بیان‌گر وجود نقاط ضعف در هر یک از این ارکان است. از آن‌جا که اهمیت نظام مالیاتی، به دلیل تعامل گسترده رکن اجرایی این نظام یعنی سازمان امور مالیاتی کشور با آحاد جامعه است، لذا با تمرکز بر نقاط ضعف این رکن از نظام مالیاتی، می‌توان به ضعف در زیر ساختارهای اطلاعاتی و ارتباطی، عدم استفاده از فن‌آوری اطلاعات در فرایندهای مالیاتی و کیفیت پایین رسیدگی‌های مالیاتی در سازمان امور مالیاتی کشور، اشاره نمود (نظری و فدایی، ۱۳۹۲).

به عبارت بهتر، نتایج رسیدگی‌های مالیاتی توسط سازمان امور مالیاتی کشور که منجر به تعیین درآمد مشمول مالیات مودیان می‌شود، به دلیل عدم وجود جریان صحیح اطلاعات میان طرفین، تحت تأثیر قرار گرفته و به واقعیت نزدیک نیستند. بنابراین به نظر می‌رسد که در ایران، عدم ارایه اطلاعات به گونه‌ای جامع و مناسب یا به عبارتی عدم وجود گزارشگری مالیاتی

با کیفیت، یکی از دلایل اصلی بروز مشکل در انجام رسیدگی‌های مالیاتی به‌عنوان وظیفه اصلی سازمان امور مالیاتی کشور است.

تاکنون سیاست‌ها، قوانین و مقررات خاصی از قبیل طرح تحول اقتصادی به‌عنوان برنامه‌ای جامع برای رفع مشکلات نظام‌های کلیدی از جمله نظام مالیاتی و تحقق سند چشم‌انداز ۲۰ ساله و برنامه‌های توسعه‌ای مطرح شد. به طوری که در سال ۱۳۸۳ طرح جامع مالیاتی در قالب ۵ محور و ۳۲ پروژه توسط شرکت دیلویت کانادا مدون گردید. اهداف این طرح نشان می‌دهد که همواره بهبود فرایند رسیدگی که از طریق مکانیزه کردن عملیات و استفاده از فن‌آوری اطلاعات امکان‌پذیر است از جمله مسایل اساسی نظام و سازمان امور مالیاتی کشور بوده و وضعیت مطلوب سازمان، بر پایه گزارشگری مالیاتی با کیفیت مودیان که منجر به رسیدگی مالیاتی با کیفیت می‌شود، شکل می‌گیرد (نگاهی به طرح جامع مالیاتی، ۱۳۹۰).

گزارشگری مالیاتی نوعی گزارشگری حسابداری و محصول پردازش اطلاعات مالیاتی توسط یک سیستم حسابداری است. با توجه به وجود ضعف در گزارشگری مالیاتی در ایران، باید به راه‌کاری جهت بهبود آن اندیشید. در جهان، زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر^۱ (XBRL) یک رویکرد استاندارد است که تبادل اطلاعات و به‌خصوص گزارشگری تجاری را در سراسر جهان متحول و متعالی ساخته است. بکارگیری این زبان نوین گزار شگری، در برخی کشورها از جمله امریکا، انگلستان، دانمارک، ژاپن، سنگاپور و کره جنوبی الزامی و در برخی دیگر از جمله استرالیا، آلمان و هلند کاملاً داوطلبانه است (برت و همکاران، ۲۰۱۷). همچنین، در بسیاری از ادارات امور مالیاتی کشورهای توسعه‌یافته در دنیا نیز مورد پذیرش و استفاده قرار گرفته است (عبداللهی، یعقوبی رفیع، ۱۳۹۳). لذا به‌نظر می‌رسد، پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی ایران نیز که نماینده دولت و متولی وصول مالیات در کشور است، موجب بهبود گزارشگری و در نتیجه ارتقای رسیدگی مالیاتی خواهد شد.

هرچند از یک سو گسترش حجم عملیات و پیچیده‌تر شدن اطلاعات، فرایند گزار شگری و رسیدگی مالیاتی را دشوار نموده، اما از سوی دیگر، فن‌آوری‌های نوین از جمله زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) با دقت بالا در پردازش و تحلیل سریع اطلاعات

انبوه، تصمیم‌گیری درست را تسهیل نموده‌اند. لذا شرایط موجود، پذیرش و بکارگیری این فن‌آوری‌های نوین را ضروری ساخته است.

از اواسط دهه ۱۹۸۰، اهمیت بررسی موضوع پذیرش فن‌آوری اطلاعات توسط کاربر یا استفاده‌کننده‌ی آن، به رسمیت شناخته شد. چراکه صرف‌نظر از میزان توانایی و پیشرفته بودن هر نوع فن‌آوری اطلاعات، پیش‌شرط استفاده و درک ارزش بالقوه‌ی آن، پذیرفته شدن توسط استفاده‌کننده مورد نظر است (مین و همکاران، ۲۰۰۸). به‌طور کلی، موضوع پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) هم برای دانشگامیان و هم برای افراد حرفه‌ای جذاب و مورد توجه است (پینسکر، ۲۰۰۸). لذا این پژوهش به بررسی مساله مهم پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور پرداخته است.

پژوهش حاضر، ابتدا با بررسی مبانی نظری و تجربی موجود در خصوص زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، به ارایه یک الگوی نظری پرداخته و عوامل موثر بر پذیرش این زبان در گزارشگری را استخراج نموده است. سپس عوامل موثر بر پذیرش این زبان در گزارشگری مالیاتی را شناسایی و الگوی نظری اولیه را اصلاح نموده است. در نهایت، به‌منظور ارزیابی ادراک کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور از تأثیر بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالیاتی در ایران و ارایه الگوی نهایی، تمایل کارکنان سازمان مذکور به پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) را بررسی، چالش‌های موجود را شناسایی و راه‌کارهای احتمالی را پیشنهاد نموده است.

پیشینه نظری و تجربی پژوهش

سازمان بین‌المللی XBRL، زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) را چارچوبی مبتنی بر زبان نشانه‌گذاری توسعه‌پذیر^۲ (XML) تعریف کرده که به‌منظور ایجاد، تبادل و تحلیل اطلاعات گزارش‌های مالی و اطلاعات عمومی، در معرض استفاده‌ی زنجیره‌ی تامین اطلاعات کسب‌وکار بین‌المللی قرار می‌گیرد (هافمن، ۲۰۰۶). در واقع این زبان، یکی از شاخه‌های زبان نشانه‌گذاری توسعه‌پذیر (XML) است که برای گزارشگری نتایج مالی و تجاری از طریق شبکه‌ی گسترده جهانی^۳ توسعه یافته است (استرادر، ۲۰۰۷).

انجمن حسابداران رسمی امریکا (AICPA) برای سال‌های متوالی به دلیل انعطاف‌پذیری، راحتی استفاده و به‌موقع بودن گزارش‌گری مالی در قالب زبان گزارش‌گری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، آن را در فهرست ده فن‌آوری برتر شناخته شده، قرار داده است. با توجه به رسوایی‌های مالی سال‌های اخیر و در پی آن تصویب قوانین و مقررات سخت‌گیرانه‌تر از سوی مقام‌های ذی‌صلاح نیز، محیطی ایجاد شده است که در آن می‌توان کیفیت گزارش‌گری انواع اطلاعات را از طریق بکارگیری زبان گزارش‌گری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) بهبود بخشید (بالدوین و ترینکل، ۲۰۱۱).

بکارگیری زبان گزارش‌گری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارش‌گری مالیاتی

شرکت‌ها به‌طور مرتب و دوره‌ای، ملزم به ارائه انواع گوناگون گزارش درخصوص اطلاعات مالی، مالیاتی، آماری، بازرسی یا صورت‌های مالی سالانه به سازمان‌های دولتی متعدد هستند. در این شرایط، شرکت‌ها مسئول تهیه اطلاعات و دولت‌ها نیز مسئول پردازش آن اطلاعات هستند، لذا این امر موجب افزایش حجم کار برای هر دو طرف (اعم از تهیه‌کننده و استفاده‌کننده اطلاعات) می‌شود. بدیهی است برای دولت، پردازش تعداد زیاد گزارش‌های دریافتی از شرکت‌ها، بسیار چالش برانگیز، زمان‌بر و توأم با خطا می‌باشد (چن، ۲۰۱۲).

با پیشرفت فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، سازمان‌ها و شرکت‌ها قادر به تبادل بهتر اطلاعات با یکدیگر هستند که منافع آن هم برای بخش خصوصی و هم بخش دولتی است. یکی از این سیستم‌های پیشرفته تبادل اطلاعات، سیستم گزارش‌گری مبتنی بر زبان گزارش‌گری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) است که منافع بسیاری هم برای تهیه‌کنندگان گزارش‌ها از جمله گزارش‌های مالیاتی و هم سازمان‌های دولتی استفاده‌کننده از جمله سازمان امور مالیاتی به‌دنبال دارد (پرادیتا و همکاران، ۲۰۱۶).

با توجه به مزایای گسترده‌ی زبان گزارش‌گری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، می‌توان ادعا نمود که بکارگیری گسترده‌ی آن در جهان در آینده‌ای نزدیک اجتناب‌ناپذیر است (هامسچر، ۲۰۰۲). در سال‌های اخیر در ایران نیز، برای بکارگیری این زبان نوین در گزارش‌گری مالی شرکت‌های بورسی تلاش‌های زیادی صورت پذیرفته اما برای بکارگیری آن در سازمان امور مالیاتی کشور اقدامی انجام نشده است.

از آن‌جا که در ایران، چند سالی است حرکت به سمت الکترونیکی نمودن فرایندهای وصول مالیات آغاز شده، انتظار می‌رود که در صورت شناخت و حمایت مسئولان مربوطه، زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در آینده‌ای نه چندان دور به یکی از کلیدی‌ترین اجزای پروسه الکترونیکی نمودن فرایندها تبدیل شود که این امر هم به نفع تهیه‌کنندگان (مودیان مالیاتی) و هم به نفع استفاده‌کنندگان (سازمان امور مالیاتی کشور و دولت) است.

بنابراین وجود مشکلات گزارشگری مالیاتی در ایران از یک سو و معرفی زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) به‌عنوان راه‌حل ثابت شده مشکلات گزارشگری در جهان از سوی دیگر، موجب شد این پژوهش به‌دنبال بررسی مساله مهم پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور، به‌منظور بهبود و ارتقای گزارشگری مالیاتی در ایران باشد.

پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور

همواره ابتکارات دولت الکترونیک، به‌عنوان مکانیزمی قدرتمند جهت بهبود عملکرد اداری و وظیفه پردازش اطلاعات نهادهای دولتی در نظر گرفته شده است (کرایمر و کینگ، ۲۰۰۳). پدیده دولت الکترونیک، ظهور کرده که از امکانات گزارشگری نوین استفاده نماید تا منافع بالقوه را برای سازمان‌های دولتی به ارمغان آورد. این مزایا صرفه‌جویی در هزینه‌ها، ارتباطات و هماهنگی بهتر میان مقامات دولتی و افزایش پاسخگویی دولت می‌باشند (هیکس، ۲۰۰۶). هیکس (۲۰۰۶) معتقد است که فرایند پذیرش فن‌آوری‌های نوین در سازمان‌های دولتی، فرایند ساده‌ای نیست و نمی‌تواند طی یک دوره کوتاه‌مدت انجام پذیرد.

یکی از سازمان‌های دولتی، سازمان امور مالیاتی کشور و یکی از مصادیق فن‌آوری‌های نوین، زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) است. پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کاربران در حوزه مالیات از جمله کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور، به‌عنوان راه‌حلی متعالی جهت بهبود گزارشگری مالیاتی در ایران، بی‌تردید نقطه عطفی است که تحولات اساسی را به‌دنبال خواهد داشت.

مدل پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان

طی سال‌های اخیر، پژوهش‌های بسیاری به بررسی این موضوع پرداختند که چگونه باورها و نگرش‌های کاربران، پذیرش یک فن‌آوری نوین را تحت تأثیر قرار می‌دهند (دیویس و همکاران، ۱۹۸۹؛ تیلور و تاد، ۱۹۹۵؛ لیادیر و همکاران، ۲۰۰۰؛ تئو، ۲۰۱۰). این پژوهش‌ها به تئوری‌های متعددی منجر شد که مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، به معروف‌ترین آن‌ها تبدیل گشت. در واقع این مدل، به‌عنوان یکی از رایج‌ترین و موثرترین مدل‌ها و تئوری‌های پذیرش فن‌آوری نوین در سطح فردی، در ساختار نظام اطلاعاتی شناخته شده است (لی و همکاران، ۲۰۰۳).

علاوه بر جنبه پیش‌بینی، رویکرد توصیفی مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، بسیار کاربردی است. چراکه مدیران می‌توانند تشخیص دهند که به چه دلیل یک فن‌آوری خاص ممکن است مورد پذیرش واقع نشود و بر اساس شناخت حاصله، گام‌های اصلاحی مناسبی را دنبال نمایند. اساساً، این مدل مبتنی بر تئوری اقدام منطقی (TRA) است که برای توضیح پذیرش فن‌آوری اطلاعات توسط کاربر، طراحی شده است (تروشانی و دولین، ۲۰۰۵) و فرض می‌کند که افراد ابتدا به دلیل سودمندی و سپس به دلیل سهولت استفاده از فن‌آوری‌های نوین، از آن‌ها استفاده می‌کنند (ازم، ۲۰۱۲).

مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، اساساً به استفاده‌کننده‌ی نهایی پرداخته و بر سودمندی استفاده از فن‌آوری تأکید دارد (دیویس، ۱۹۸۶)، لذا از نظر مفهومی برای بررسی پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، کاملاً مناسب است. این مدل، می‌تواند در هر رشته‌ای مورد استفاده قرار گیرد (ازم، ۲۰۱۲) و با توجه به مفاهیم اساسی موجود در همان رشته، عامل موثر سودمندی درک شده تعریف می‌شود. بنابراین، در پژوهش حاضر نیز مشخصاً سودمندی اطلاعات در رشته‌ی حسابداری، مورد توجه قرار گرفته است.

از یک سو، طبق مدل پذیرش فن‌آوری (TAM)، سودمندی درک شده عبارت است از درجه‌ای که فرد باور دارد استفاده از یک فن‌آوری خاص، عملکرد شغلی او را بهبود می‌بخشد و از سوی دیگر، اطلاعاتی در حسابداری سودمند هستند که موثر بر تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان باشند. در واقع زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، در محل

تلاقی تعاریف موجود در خصوص سودمندی استفاده در مدل پذیرش فن آوری (TAM) و مفهوم سودمندی در رشته‌ی حسابداری است.

تهیه‌ی اطلاعات سودمند برای اخذ تصمیم‌های اقتصادی، سال‌هاست به‌عنوان هدف چارچوب مفهومی هیات‌های تدوین‌کننده استانداردهای حسابداری و گزارشگری مالی مطرح می‌شود و نهادهای استانداردگذار نیز ضمن تاکید بر ضرورت گزارشگری مالی با کیفیت، با تعریف برخی ویژگی‌های کیفی از تعریف مستقیم واژه کیفیت اجتناب کرده‌اند (پروتی و واگن‌هوفر، ۲۰۱۴). خصوصیات کیفی بنیادی یا اساسی به محتوای اطلاعات مندرج در گزارش‌های مالی مرتبط می‌شوند که شامل مربوط بودن و بیان صادقانه می‌باشند و خصوصیات کیفی بهبوددهنده به نحوه‌ی ارائه اطلاعات مرتبط می‌باشند و شامل قابل مقایسه بودن، قابل رسیدگی بودن، به موقع بودن و قابل فهم بودن هستند.

با توجه به بررسی موضوع پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارشناسان مالیاتی در پژوهش حاضر، از مدل پذیرش فن آوری (TAM) و مفهوم سودمندی اطلاعات از دیدگاه چارچوب مفهومی استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS)، بهره گرفته شده است. لذا در ادامه تأثیر زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) بر هر یک از خصوصیات کیفی اطلاعات مورد بحث قرار گرفته است.

یکی از خصوصیات کیفی اطلاعات، مربوط بودن آن است. زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) با برچسب‌گذاری استاندارد، می‌تواند موجب جست‌جو و دستیابی به اطلاعات مالیاتی مربوط شود (بالدوین و ترینکل، ۲۰۱۱). یکی دیگر از خصوصیات کیفی اطلاعات، بیان صادقانه و قابلیت اتکا اطلاعات است. با توجه به ماهیت واژه‌نامه، زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) با کاهش خطا، می‌تواند اطلاعات قابل اتکاتر و شفاف‌تری را در اختیار استفاده‌کنندگان قرار دهد (واسارهیلی و همکاران، ۲۰۱۲).

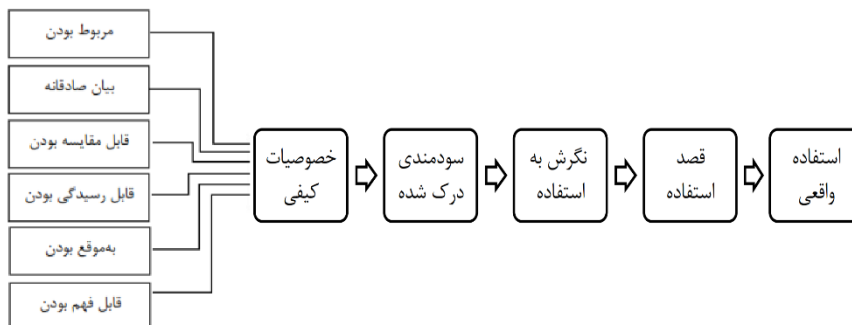
قابل مقایسه بودن اطلاعات نیز جزء خصوصیات کیفی اطلاعات است. مدیران دارای اختیاراتی جهت دست‌کاری اطلاعات از طریق تغییر رویه‌ها و برآوردها هستند و بر همین اساس استفاده‌کنندگان با تنوع روش‌ها روبه‌رو می‌شوند. در این شرایط زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) از طریق استانداردگذاری، به استفاده‌کنندگان این امکان را می‌دهد که رویه‌ها و تغییرات آن‌ها را کاملاً متوجه شده و آثار تغییرات را درک نمایند

(بالدوین و همکاران، ۲۰۰۶). قابل رسیدگی بودن نیز از خصوصیات مهم اطلاعات سودمند است و زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) با افزایش قابلیت ردیابی اطلاعات، قابل رسیدگی بودن آن را بهبود می‌بخشد (واسارهیلی و همکاران، ۲۰۱۲).

یکی دیگر از خصوصیات کیفی اطلاعات، به‌موقع بودن اطلاعات است و زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) می‌تواند موجب دستیابی سریع و به‌موقع به اطلاعات مالیاتی مربوط شود (بالدوین و ترینکل، ۲۰۱۱). در نهایت، از مهم‌ترین خصوصیات کیفی اطلاعات، قابل فهم بودن اطلاعات ارایه شده است و طبقه‌بندی دقیق، مشخص و استاندارد زبان گزار شگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، می‌تواند قابل فهم بودن اطلاعات را به گونه‌ای قابل توجه افزایش دهد (واسارهیلی و همکاران، ۲۰۱۲).

در واقع ترکیب مدل پذیرش فن آوری (TAM) با تاکید بر سودمندی درک شده و خصوصیات کیفی اطلاعات بر اساس چارچوب مفهومی استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS)، مدلی به شرح زیر خواهد بود که الگوی نظری پژوهش حاضر است:

نگاره (۱): الگوی نظری پژوهش (عوامل مؤثر بر پذیرش XBRL در گزارشگری اطلاعات)

به‌طور خلاصه می‌توان گفت که طبق مدل پذیرش فن آوری (TAM) و با تاکید بر سودمندی درک شده، عامل اصلی پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) به‌عنوان یک فن آوری نوین در گزارشگری اطلاعات، سودمند واقع شدن در تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان است. بر اساس چارچوب مفهومی استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS)، سودمندی در تصمیم‌گیری نیز در گرو ارایه اطلاعات با کیفیتی است که دارای خصوصیات کیفی مشخصی هستند.

بنابراین، اگر تأثیر مثبت زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) بر خصوصیات کیفی اطلاعات اثبات شود (واسارهیلی و همکاران، ۲۰۱۲)، آنگاه سودمندی این زبان نوین گزارشگری تایید شده و مورد پذیرش استفاده‌کنندگان یعنی کارشناسان سازمان امور مالیاتی کشور واقع می‌گردد.

سوال‌های پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی موضوع پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور است. به همین منظور، پس از شناسایی عوامل موثر بر پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالیاتی، به دنبال پاسخ به سوال زیر است:

ادراک کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور از تأثیر بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالیاتی در ایران چگونه است؟ در واقع موضوع تمایل استفاده‌کنندگان به پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالیاتی بررسی، چالش‌های موجود شناسایی و راه کارهای احتمالی پیشنهاد شده است.

روش‌شناسی پژوهش

دامنه پژوهش

این پژوهش از منظر بعد زمانی، از نوع مقطعی بوده و از لحاظ دوره‌ی زمانی، سال ۱۳۹۶ را در بر می‌گیرد. پژوهش حاضر در تهران انجام شده و متخصصان زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) و خبرگان مالیاتی، به‌عنوان جامعه‌ی پژوهش در نظر گرفته شده‌اند.

روش گردآوری داده‌ها

در این پژوهش، ابتدا از روش (ابزار) اسناد‌کاوی جهت مطالعه‌ی پیشینه نظری و تجربی و استخراج الگوی نظری پژوهش، بهره گرفته شده است. سپس بر اساس چارچوب نظری تدوین شده، از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است. در نهایت نیز پرسش‌نامه مورد استفاده قرار گرفته است و سوال‌های پرسش‌نامه بر اساس تحلیل نتایج حاصل از مصاحبه‌های انجام شده، تنظیم شده‌اند.

روش نمونه‌گیری و اندازه نمونه

با توجه به اهداف پژوهش برای انجام مصاحبه‌ها، روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف (هدفمند) به‌عنوان روش اصلی گردآوری داده‌ها، مورد استفاده قرار گرفته و روش نمونه‌گیری گلوله برفی برای افزایش تعداد اعضای نمونه که تجربه و تخصص کافی در خصوص زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) دارند، اعمال شد که در مجموع، ۲۱ مصاحبه در ماه‌های آذر تا اسفند سال ۱۳۹۶ در تهران انجام شده است.

از مصاحبه‌شونده‌ها در خصوص عوامل موجود در چارچوب نظری حاصل از بررسی مبانی نظری، پرسیده شد و در مورد سایر عواملی نظیر خواهی شد که ممکن است موثر باشند اما در مصاحبه، اشاره نشده‌اند. تمام جلسات مصاحبه نیز با پرسش در خصوص معرفی سایر افراد متخصص و باتجربه در حوزه مورد نظر، پایان یافت. مصاحبه‌ها با مجوز افراد، با دو دستگاه جداگانه (گوشی همراه و ضبط صوت) ضبط و سپس به نوشتار تبدیل شد. در تحلیل داده‌های مصاحبه‌ها، از تحلیل محتوای کیفی استفاده و هر یک از اجزای متن به‌عنوان جزیی از کل متن مورد بررسی، در نظر گرفته شد (رایبسن و کر، ۲۰۱۵).

برای اجرای پرسشنامه که به روش دلفی فازی انجام شده نیز از نمونه‌گیری مبتنی بر هدف (هدفمند) استفاده شده است. در این پژوهش، از میان کارشناسان سازمان امور مالیاتی کشور، کارشناسان شاغل در اداره کل امور مالیاتی مودیان بزرگ، به‌عنوان افراد خبره در حوزه گزارشگری و رسیدگی مالیاتی انتخاب شدند. در نهایت پس از برگزاری یک کارگاه آموزشی جهت آشنایی با مفاهیم و کارکرد زبان گزار شگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، ۷۰ پرسشنامه از کارشناسان اداره کل امور مالیاتی مودیان بزرگ جمع‌آوری و تحلیل شد.

تحلیل داده‌های پژوهش

در پژوهش حاضر، برای تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه، روش کیفی و برای تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه، روش کمی استفاده شده است. در واقع، با توجه به ماهیت اکتشافی پژوهش، تحلیل محتوای کیفی برای تحلیل داده‌های حاصل از انجام مصاحبه مناسب است (برگ و لون ۲۰۱۲، حسین ۲۰۱۲). لذا در این مرحله از پژوهش، چارچوب نظری حاصل از مطالعه مبانی نظری، برای کشف کدهای اولیه مورد استفاده قرار گرفته و تم‌ها شمارش شده‌اند.

جهت تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه نیز، روش دلفی فازی مورد استفاده قرار گرفته است. روش دلفی فازی در دهه ۱۹۸۰ میلادی توسط کافمن و گوپتا ابداع گردید (چنگ و لین، ۲۰۰۲). یکی از مهم‌ترین مزیت‌های تکنیک دلفی فازی نسبت به تکنیک دلفی سنتی جهت انتخاب و غربال گزینه‌ها، آن است که می‌توان از یک راند برای تلخیص و غربال استفاده نمود. به عبارت دیگر، در این حالت تنها یک بار پرسشنامه بین خبرگان توزیع و نظر آنان دریافت می‌گردد (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۳). این ویژگی دلفی فازی در افزایش کارایی پژوهش اهمیت فراوانی دارد. در این پژوهش نیز از روش دلفی فازی تک‌راند استفاده گردیده است.

یافته‌های پژوهش

در این مرحله از پژوهش، نظرات مصاحبه‌شونده‌ها در رابطه با هر مورد در الگوی نظری موجود، ارائه شده تا مشخص شود که براساس دیدگاه پاسخ‌دهندگان هر یک از موارد مورد بررسی، تایید شده یا خیر و بدین ترتیب الگوی نظری حاصل از بررسی مبانی نظری، اصلاح و در مرحله بعدی پژوهش استفاده شود. نتایج حاصل از انجام مصاحبه‌ها در نگاره زیر نشان داده شده است:

تکانه (۲): نتایج حاصل از مصاحبه نیمه ساختاریافته

مصاحبه‌شونده‌هایی که یافته‌ها را تایید نمودند			یافته‌های موجود	تأثیر بر خصوصیات کیفی اطلاعات
نتیجه	درصد	تعداد		
رد	۳۳٪	۷	۱. با ایجاد یک سیستم یکپارچه، به پیش‌بینی‌های مالیاتی آتی کمک می‌کند.	بکارگیری XBRL در گزارشگری مالیاتی، می‌تواند از طریق این موارد بر خصوصیت کیفی مربوط بودن اطلاعات مالیاتی در ایران تأثیر گذار باشد:
تایید	۸۶٪	۱۸	۲. از طریق تسهیل ردیابی اطلاعات، به ارزیابی و تشخیص صحیح اطلاعات مالیاتی گذشته کمک می‌کند.	
تایید	۷۶٪	۱۶	۳. امکان تبدیل گزارش‌های مالی مختلف در قالب گزارش‌های مالیاتی مربوط و موثر را تسهیل می‌کند.	
تایید	۷۱٪	۱۵	۴. با استانداردسازی روش‌ها و رویه‌ها، پیروی از قوانین و مقررات مربوطه را آسان‌تر می‌سازد.	
تایید	۸۱٪	۱۷	۵. با ارتقای ارزش اطلاعات مالی، موجب بهبود کیفیت جریان اطلاعات مالیاتی مربوط می‌شود.	
تایید	۷۶٪	۱۶	۶. با کاهش دخالت انسان، موجب افزایش دقت و صحت گزارش‌ها و رسیدگی‌های مالیاتی می‌شود.	بکارگیری XBRL در گزارشگری مالیاتی، می‌تواند از طریق این موارد بر خصوصیت کیفی صادقانه بودن اطلاعات مالیاتی تأثیر گذار باشد:
تایید	۷۱٪	۱۵	۷. با کاهش خطا و اشتباهات انسانی ناشی از تهیه و انتقال دستی اطلاعات، موجب افزایش قابلیت اتکای گزارشگری مالیاتی می‌شود.	
رد	۲۴٪	۵	۸. امکان ارایه اطلاعات مالی بی‌طرف و عاری از تمایلات جانب-دارانه را فراهم می‌آورد.	
تایید	۶۷٪	۱۴	۹. شفافیت گزارشگری مالیاتی را با تسهیل ردیابی اطلاعات بهبود می‌بخشد.	
رد	۱۹٪	۴	۱۰. با کاهش احتمال انتشار اطلاعات مالیاتی گمراه‌کننده، درستی گزارشگری مالیاتی را افزایش می‌دهد.	
تایید	۶۲٪	۱۳	۱۱. با افشای مناسب اطلاعات مالی، عدم تقارن اطلاعاتی مالیاتی را کاهش می‌دهد.	
تایید	۹۵٪	۲۰	۱۲. با برجسته‌گذاری استاندارد و تعریف دقیق اجزا، یکنواختی و ثبات رویه در گزارشگری مالیاتی افزایش می‌یابد.	بکارگیری XBRL در گزارشگری مالیاتی، می‌تواند از طریق این موارد بر خصوصیت کیفی قابل مقایسه بودن اطلاعات مالیاتی تأثیر گذار باشد:
تایید	۸۱٪	۱۷	۱۳. انعطاف‌پذیری گزارش‌های مالیاتی را در مواجهه با قوانین و مقررات مختلف، افزایش می‌دهد.	
تایید	۹۵٪	۲۰	۱۴. توانایی انجام تحلیل‌های مقایسه‌ای را افزایش می‌دهد.	

تایید	٪۸۶	۱۸	۱۵. با افزایش قابلیت ردیابی اطلاعات مالیاتی، امکان انجام رسیدگی - های مالیاتی با کیفیت را فراهم می نماید.	بکارگیری XBRL در گزارشگری مالیاتی، می تواند از طریق این موارد بر خصوصیت کیفی قابل رسیدگی بودن اطلاعات مالیاتی تاثیر گذار باشد:
تایید	٪۹۵	۲۰	۱۶. قابلیت دست یابی، استفاده و تحلیل آسان اطلاعات پشتوانه گزارش های مالیاتی را فراهم می کند.	
رد	٪۲۹	۶	۱۷. امنیت دست یابی به اطلاعات مالیاتی را تضمین می کند.	
تایید	٪۸۶	۱۸	۱۸. بهبود و تسهیل دسترسی و بازیابی آسان اطلاعات، انجام رسیدگی مالیاتی طبق قوانین و مقررات مربوطه را امکان پذیر می سازد.	
رد	٪۲۴	۵	۱۹. به دلیل دسترسی به داده های مالی دقیق تر، امکان انجام رسیدگی - های مالیاتی صحیح و کامل را فراهم می نماید.	
تایید	٪۹۰	۱۹	۲۰. از طریق جست و جوی بهتر، جمع آوری و استخراج اطلاعات مورد نیاز، امکان تحلیل و رسیدگی داده های انبوه مالیاتی را فراهم می سازد.	
رد	٪۴۳	۹	۲۱. از طریق سازگاری کامل با طیف گسترده ای از انواع نرم افزارهای کمک کننده، موجب ارایه اطلاعات مالیاتی آماده رسیدگی می - شود.	
رد	٪۳۳	۷	۲۲. با کاهش زمان مورد نیاز برای تهیه گزارش ها و رسیدگی های مالیاتی، کارایی فرایند گزارشگری و رسیدگی مالیاتی را افزایش می دهد.	
رد	٪۳۸	۸	۲۳. از طریق ارایه اطلاعات مالیاتی جامع، کیفیت رسیدگی های مالیاتی را ارتقا می دهد.	

رد	٪۲۹	۶	۲۴. با ورود یکباره داده ها و اطلاعات، موجب کاهش تلاش، زمان و هزینه ی تهیه و تولید گزارش های مالیاتی می شود.	بکارگیری XBRL در گزارشگری مالیاتی، می تواند از طریق این موارد بر خصوصیت کیفی به موقع بودن اطلاعات مالیاتی تاثیر گذار باشد:
رد	٪۲۴	۵	۲۵. با تسهیل تهیه، ارایه و انتقال اطلاعات مالیاتی، موجب افزایش سرعت در تهیه و تولید گزارش های مالیاتی می شود.	
رد	٪۱۴	۳	۲۶. با ارسال داده ها به صورت برخط، دسترسی به اطلاعات مالیاتی مورد نیاز را تسریع و تسهیل می کند.	
تایید	٪۸۶	۱۸	۲۷. با حذف اطلاعات غیر ضروری و تکراری، موجب می شود سرعت پردازش اطلاعات مالیاتی به طور قابل توجهی افزایش یابد.	
تایید	٪۹۵	۲۰	۲۸. با ایجاد داده های نظام مند و ساختار یافته، موجب افزایش سرعت و سهولت رسیدگی های مالیاتی می شود.	

رد	۲۴٪	۵	۲۹. با استانداردسازی، فرایند تهیه، انتشار، انتقال، خواندن، فهمیدن، تبادل، دانلود، مقایسه و تحلیل اطلاعات مالی را تسهیل می‌نماید.	بکارگیری XBRL در گزارشگری مالیاتی، می‌تواند از طریق این موارد بر خصوصیت کیفی قابل فهم بودن اطلاعات مالیاتی تاثیر گذار باشد:
رد	۳۳٪	۷	۳۰. فراهم کننده اطلاعاتی متناسب با فهم و توان تمام استفاده-کنندگان گزارش‌های مالی است.	
تایید	۹۰٪	۱۹	۳۱. طبقه‌بندی یکسان و استاندارد در گزارشگری مالیاتی را بهبود می‌بخشد.	
رد	۳۸٪	۸	۳۲. از طریق افزایش شفافیت اطلاعات مالی، موجب تسهیل و بهبود تحلیل‌ها در رسیدگی‌های مالیاتی می‌شود.	
رد	۲۹٪	۶	۳۳. با ساده نمودن بیان گزارش‌های مالیاتی در قالب ساده و استاندارد، قابلیت تحلیل و تفسیر گزارش‌های مالیاتی را افزایش می‌دهد.	
تایید	۸۱٪	۱۷	۳۴. از طریق افزایش دقت در رسیدگی‌های مالیاتی، اثربخشی رسیدگی‌های مالی را افزایش می‌دهد.	
تایید	۸۶٪	۱۸	۳۵. با استفاده از رده‌بندی واحد اطلاعاتی و حذف مشکلات مفاهیم اطلاعاتی موجب افزایش فهم گزارش‌های مالیاتی برای همه می‌شود.	

همان‌طور که از جدول فوق استنباط می‌شود، از میان ۳۵ شاخص وارد شده به سوالات مصاحبه، تعداد ۲۰ شاخص به شرح جدول زیر به عنوان عوامل مؤثر بر پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزار شگری مالیاتی مورد قبول واقع شده و وارد پرسشنامه پژوهش شدند. در واقع، بر اساس شاخص‌های تایید شده در مصاحبه‌ها، سوال‌های پرسشنامه تدوین و مورد استفاده قرار گرفتند.

نگاره (۳): فهرست مولفه‌ها و شاخص‌های تایید شده جهت ورود به پرسشنامه پژوهش

نماد شاخص	شاخص‌ها	مولفه‌ها
C01	ارزیابی و تشخیص صحیح اطلاعات مالی	مربوط بودن
C02	امکان تبدیل گزارش‌های مالی مختلف	
C03	پیروی از قوانین و مقررات مربوطه	
C04	جریان اطلاعات مالی مربوط	
C05	دقت و صحت گزارش‌ها و رسیدگی‌های مالی	صادقانه بودن
C06	قابلیت اتکای گزارشگری مالی	
C07	شفافیت گزارشگری مالی	
C08	عدم تقارن اطلاعاتی مالی	
C09	یکنواختی و ثبات رویه	قابل مقایسه بودن
C10	انعطاف‌پذیری گزارش‌های مالی	
C11	انجام تحلیل‌های مقایسه‌ای	
C12	امکان انجام رسیدگی‌های مالی با کیفیت	قابل رسیدگی بودن
C13	قابلیت دست‌یابی، استفاده و تحلیل آسان اطلاعات	
C14	انجام رسیدگی مالی طبق قوانین و مقررات مربوطه	
C15	تحلیل و رسیدگی داده‌های انبوه مالی	
C16	سرعت پردازش اطلاعات مالی	به‌موقع بودن
C17	سرعت و سهولت رسیدگی‌ها	
C18	طبقه‌بندی یکسان و استاندارد	قابل فهم بودن
C19	اثربخشی رسیدگی‌های مالی	
C20	فهم گزارش‌های مالی	

بر اساس بررسی مبانی نظری و تجربی موجود و مصاحبه‌های تخصصی انجام شده، به شناسایی و غربالگری شاخص‌های پژوهش پرداخته شده است. از بین ۳۵ شاخص، در مجموع ۲۰ شاخص جهت ورود به پرسشنامه پژوهش شناسایی شده‌اند. در ادامه پژوهش و طی چهار گام، تمایل استفاده‌کنندگان به پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالیاتی بررسی، چالش‌های موجود شناسایی و راه‌کارهای احتمالی پیشنهاد شده است.

گام اول: شناسایی طیف مناسب برای فازی سازی عبارات کلامی

دیدگاه خبرگان پیرامون اهمیت هر یک از شاخص‌ها با طیف فازی ۷ درجه گردآوری شده است. نظر به این که در این پژوهش از روش دلفی فازی تک‌راند استفاده گردیده است، به منظور جمع‌آوری بهتر و دقیق‌تر نظرات خبرگان، مقیاس ۷ درجه لیکرت با اعداد مثلث فازی متناظر، به شرح نگاره زیر به کار گرفته شده است:

نگاره (۴): مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت با اعداد مثلث فازی متناظر برای ارزش‌گذاری

شاخص‌ها

مقیاس عدد فازی	متغیر زبانی	معادل قطعی
(۰، ۰، ۰/۱)	کاملاً بی اهمیت	۱
(۰، ۰/۱، ۰/۳)	خیلی بی اهمیت	۲
(۰/۱، ۰/۳، ۰/۵)	بی اهمیت	۳
(۰/۳، ۰/۵، ۰/۷۵)	متوسط	۴
(۰/۵، ۰/۷۵، ۰/۹)	با اهمیت	۵
(۰/۷۵، ۰/۹، ۱)	خیلی با اهمیت	۶
(۰/۹، ۱، ۱)	کاملاً با اهمیت	۷

گام دوم: تجمیع فازی مقادیر فازی شده

پس از انتخاب طیف فازی مناسب، نظرات خبرگان جمع‌آوری و به صورت فازی (در اینجا در قالب اعداد مثلث فازی) ثبت گردید. در واقع ابتدا به فازی سازی دیدگاه پهل خبرگان برای هر یک از شاخص‌های پژوهش پرداخته شد، سپس با استفاده از روش میانگین فازی، به تجمیع نظرات خبرگان پرداخته شد که نتایج مربوط به هر شاخص در قالب یک عدد مثلث فازی به شرح زیر ارائه شده است:

نگاره (۵): میانگین فازی دیدگاه پهل خبرگان برای هر یک از شاخص‌های پژوهش

نماد شاخص	مقدار کمینه	محتمل‌ترین مقدار	مقدار بیشینه	میانگین نظرات خبرگان
X	L	M	U	mean
C01	۰/۶۰	۰/۷۹	۰/۹۰	(۰/۵۹۶، ۰/۷۸۸، ۰/۹۰۴)
C02	۰/۶۴	۰/۸۳	۰/۹۴	(۰/۶۳۸، ۰/۸۳۰، ۰/۹۴۳)
C03	۰/۶۴	۰/۸۳	۰/۹۴	(۰/۶۳۹، ۰/۸۲۶، ۰/۹۳۸)
C04	۰/۶۶	۰/۸۴	۰/۹۵	(۰/۶۵۹، ۰/۸۳۸، ۰/۹۴۶)
C05	۰/۶۸	۰/۸۵	۰/۹۴	(۰/۶۸۰، ۰/۸۴۷، ۰/۹۳۷)

نماد شاخص X	مقدار کمینه L	محتمل‌ترین مقدار M	مقدار بیشینه U	میانگین نظرات خبرگان mean
C06	۰/۷۱	۰/۸۸	۰/۹۷	(۰/۷۱۲، ۰/۸۷۶، ۰/۹۶۵)
C07	۰/۷۰	۰/۸۷	۰/۹۶	(۰/۶۹۶، ۰/۸۶۷، ۰/۹۶۱)
C08	۰/۶۵	۰/۸۲	۰/۹۴	(۰/۶۴۶، ۰/۸۲۳، ۰/۹۳۶)
C09	۰/۶۹	۰/۸۶	۰/۹۵	(۰/۶۹۱، ۰/۸۶۴، ۰/۹۵۴)
C10	۰/۵۷	۰/۷۵	۰/۸۸	(۰/۵۷، ۰/۷۵۳، ۰/۸۸۳)
C11	۰/۶۶	۰/۸۳	۰/۹۴	(۰/۶۵۸، ۰/۸۳۱، ۰/۹۳۷)
C12	۰/۶۸	۰/۸۵	۰/۹۵	(۰/۶۸۴، ۰/۸۵۳، ۰/۹۴۸)
C13	۰/۶۷	۰/۸۴	۰/۹۴	(۰/۶۶۹، ۰/۸۴، ۰/۹۴۱)
C14	۰/۶۶	۰/۸۴	۰/۹۴	(۰/۶۶۳، ۰/۸۳۸، ۰/۹۴۳)
C15	۰/۷۰	۰/۸۷	۰/۹۵	(۰/۷۰۲، ۰/۸۶۸، ۰/۹۵۴)
C16	۰/۷۱	۰/۸۷	۰/۹۵	(۰/۷۰۷، ۰/۸۷، ۰/۹۵۱)
C17	۰/۷۲	۰/۸۸	۰/۹۷	(۰/۷۱۶، ۰/۸۸۳، ۰/۹۶۹)
C18	۰/۶۶	۰/۸۴	۰/۹۵	(۰/۶۶۴، ۰/۸۴۱، ۰/۹۴۵)
C19	۰/۶۶	۰/۸۴	۰/۹۵	(۰/۶۶۴، ۰/۸۳۹، ۰/۹۴۹)
C20	۰/۶۰	۰/۷۸	۰/۹۱	(۰/۵۹۶، ۰/۷۸۱، ۰/۹۱)

گام سوم: فازی‌زدایی مقادیر فازی شده

در این گام، پس از تجمیع فازی دیدگاه خبرگان، با استفاده از روش مرکز سطح، به فازی‌زدایی مقادیر به دست آمده برای هر شاخص اقدام شده است. نتایج حاصل از فازی‌زدایی و تعیین مقدار قطعی هر شاخص در زیر ارائه شده است:

تکراه (۶): تعیین مقدار قطعی هر یک از شاخص‌های پژوهش

نماد شاخص X	میانگین نظرات خبرگان Mean	مقدار قطعی شاخص Crisp
C01	(۰/۵۹۶، ۰/۷۸۸، ۰/۹۰۴)	۰/۷۶
C02	(۰/۶۳۸، ۰/۸۳، ۰/۹۴۳)	۰/۸۰
C03	(۰/۶۳۹، ۰/۸۲۶، ۰/۹۳۸)	۰/۸۰
C04	(۰/۶۵۹، ۰/۸۳۸، ۰/۹۴۶)	۰/۸۱
C05	(۰/۶۸، ۰/۸۴۷، ۰/۹۳۷)	۰/۸۲
C06	(۰/۷۱۲، ۰/۸۷۶، ۰/۹۶۵)	۰/۸۵
C07	(۰/۶۹۶، ۰/۸۶۷، ۰/۹۶۱)	۰/۸۴

نماد شاخص X	میانگین نظرات خبرگان Mean	مقدار قطعی شاخص Crisp
C08	(۰/۶۴۶، ۰/۸۲۳، ۰/۹۳۶)	۰/۸۰
C09	(۰/۶۹۱، ۰/۸۶۴، ۰/۹۵۴)	۰/۸۴
C10	(۰/۵۷، ۰/۷۵۳، ۰/۸۸۳)	۰/۷۴
C11	(۰/۶۵۸، ۰/۸۳۱، ۰/۹۳۷)	۰/۸۱
C12	(۰/۶۸۴، ۰/۸۵۳، ۰/۹۴۸)	۰/۸۳
C13	(۰/۶۶۹، ۰/۸۴، ۰/۹۴۱)	۰/۸۲
C14	(۰/۶۶۳، ۰/۸۳۸، ۰/۹۴۳)	۰/۸۱
C15	(۰/۷۰۲، ۰/۸۶۸، ۰/۹۵۴)	۰/۸۴
C16	(۰/۷۰۷، ۰/۸۷، ۰/۹۵۱)	۰/۸۴
C17	(۰/۷۱۶، ۰/۸۸۳، ۰/۹۶۹)	۰/۸۶
C18	(۰/۶۶۴، ۰/۸۴۱، ۰/۹۴۵)	۰/۸۲
C19	(۰/۶۶۴، ۰/۸۳۹، ۰/۹۴۹)	۰/۸۲
C20	(۰/۵۹۶، ۰/۷۸۱، ۰/۹۱)	۰/۷۶

گام چهارم: انتخاب آستانه تحمل و غربال شاخص‌های اثرگذار

پس از فازی‌زدایی و تعیین مقادیر قطعی برای هر شاخص، به منظور غربال شاخص‌های اثرگذار باید یک آستانه تحمل در نظر گرفت. در این پژوهش، با توجه به نوع پژوهش و نیز به تبعیت از پژوهش‌های انجام شده (حیبی و همکاران، ۱۳۹۳؛ وو و فانگی، ۲۰۱۱) آستانه تحمل ۰/۷ در نظر گرفته شده است. اگر مقدار قطعی حاصل از فازی‌زدایی دیدگاه تجمیع شده خبرگان، بزرگ‌تر از آستانه تحمل (۰/۷) باشد شاخص موردنظر به عنوان یک شاخص اثرگذار تایید و در غیر این صورت رد می‌شود (وو و فانگی، ۲۰۱۱).

همان‌طوری که از نگاره (۶) استنباط می‌شود، تمام ۲۰ شاخص، در قالب ۶ مؤلفه مورد پذیرش خبرگان سازمان امور مالیاتی کشور قرار گرفته‌اند. این موضوع نشان می‌دهد که کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور پذیرای زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) بوده و عامل اصلی پذیرش این فن‌آوری نوین توسط خبرگان سازمان امور مالیاتی، سودمندی ادراک شده در نتیجه تأثیر مثبت آن بر تمام خصوصیات کیفی اطلاعات است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

این پژوهش برای نخستین بار، با تاکید بر ابزار انتقال اطلاعات مالیاتی و کیفیت گزار شگری مالیاتی و فرایند تصمیم‌گیری رسیدگی‌کنندگان مالیاتی، به بررسی مساله پذیرش زبان گزار شگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور پرداخته است. در حالی که در پژوهش‌هایی که تاکنون انجام شده به اهمیت و نقش کلیدی ابزار گزار شگری مالیاتی اشاره نشده و به زبان گزار شگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) که یکی از انواع فن‌آوری‌های نوین گزار شگری است جهت بهبود گزار شگری مالیاتی به منظور ارتقای رسیدگی‌های مالیاتی، پرداخته نشده است. لذا با توجه به شناسایی خلای دانشی موجود در این خصوص، این پژوهش در سه مرحله به بررسی موضوع پرداخته است. نتایج این پژوهش که حاصل جمع‌آوری شواهد نظری و تجربی در این زمینه است می‌تواند به افزایش غنای ادبیات موجود در رشته کمک نماید.

تحلیل محتوای کیفی داده‌های ۲۱ مصاحبه نیمه‌ساختار یافته، نشان می‌دهد که با توجه به مدل پذیرش فن‌آوری (TAM) و چارچوب مفهومی استانداردهای بین‌المللی گزار شگری مالی (IFRS)، عامل اصلی پذیرش زبان گزار شگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزار شگری مالیاتی، سودمندی ادراک شده در نتیجه تأثیر مثبت این زبان نوین گزار شگری بر خصوصیات کیفی اطلاعات است. همچنین در ادامه، ارزیابی تمایل پذیرش کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور با توجه به عوامل موثر بر پذیرش زبان گزار شگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) که در مصاحبه‌ها شناسایی شده و با تحلیل ۷۰ پرسشنامه به روش دلفی فازی بررسی شدند، نشان می‌دهد که کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور پذیرای این زبان نوین گزار شگری بوده و معتقدند که زبان گزار شگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) بر تمام خصوصیات کیفی اطلاعات تأثیر مثبت دارد.

به‌طور کلی، با توجه به تأثیرات مثبت بکارگیری زبان گزار شگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) بر خصوصیات کیفی اطلاعات و متعاقباً افزایش سودمندی اطلاعات مالیاتی در فرایند تصمیم‌گیری در حوزه رسیدگی‌های مالیاتی، زبان گزار شگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط رسیدگی‌کنندگان مالیاتی مورد پذیرش است. پذیرش این زبان نوین گزار شگری به‌عنوان راه‌حلی متعالی جهت بهبود گزار شگری مالیاتی، بی‌تردید نقطه عطفی

است که تحولات اساسی را به دنبال خواهد داشت. چراکه علی‌رغم تمام فواید و مزایای پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالی و مالیاتی، مهم این است که این زبان از نگاه استفاده‌کننده، سودمندتر و ساده‌تر از سایر فرمت‌های گزارشگری موجود باشد، تا پذیرش اصلی و واقعی را به دست آورد (واسارهیلی و همکاران، ۲۰۱۲).

نتایج این پژوهش در راستای نتایج پژوهش واسارهیلی و همکاران (۲۰۱۲) است. آن‌ها در پژوهشی توانایی زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) جهت بهبود سودمندی اطلاعات مالی گزارش شده را، با استفاده از چارچوب مفهومی مدل پذیرش فن آوری (TAM)، بررسی نمودند و دریافتند که این زبان نوین گزارشگری با بهبود خصوصیات کیفی اطلاعات مالی موجب افزایش سودمندی اطلاعات گزارشگری مالی می‌شود. همچنین به منظور جهت‌دهی و کمک به پژوهش‌های آتی، به تشریح و طبقه‌بندی فرصت‌های جدید پژوهشی در زمینه تأثیرات بالقوه زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) بر فرایند گزارشگری پرداختند.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر که بیان‌گر پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور است، پیشنهاد می‌شود که در ادامه مسیر تحول نظام مالیاتی کشور، زمینه لازم برای بکارگیری و پیاده‌سازی آن در سازمان امور مالیاتی کشور فراهم شود. چراکه تعیین ابزار مناسب گزارشگری مالیاتی از سوی سیاست‌گذاران و الزام مودیان مالیاتی به استفاده از آن، موجب بهبود کیفیت گزارشگری مالیاتی شده و با ارتقای کیفیت گزارشگری مالیاتی، متعاقباً کیفیت رسیدگی مالیاتی نیز افزایش می‌یابد.

به عبارت بهتر، با بکارگیری این زبان گزارشگری، درآمد مشمول مالیات مودیان با حداقل خطا، در حداقل زمان ممکن و به بهترین نحو توسط کارشناسان ارشد مالیاتی (ممیزان) سازمان امور مالیاتی تعیین و قطعی شده و مورد تمکین مودیان مالیاتی قرار گرفته و مراحل وصول مالیات نیز به سرعت طی می‌شود. در نهایت نیز، رسیدگی مالیاتی با کیفیت که به دنبال گزار شگری مالیاتی با کیفیت صورت می‌پذیرد، زیربنای تشکیل یک نظام مالیاتی کار خواهد بود که با تحقق اصل اعتماد متقابل موجب افزایش رضایت و اعتماد مودیان می‌شود. این امر رعایت قوانین و مقررات مالیاتی از سوی شرکت‌ها را به دنبال دارد که به معنای افزایش تمکین مالیاتی مودیان و متعاقباً افزایش درآمدهای مالیاتی دولت است.

لذا با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهادات زیر برای پژوهش‌های آتی مطرح می‌شود:

در پژوهش حاضر، به بررسی مساله پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) توسط کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور، به‌عنوان پیش شرط استفاده و بکارگیری آن در سازمان مذکور، پرداخته شد. بررسی مساله‌ی مهم امکان بکارگیری آن در سازمان‌های دولتی از جمله سازمان امور مالیاتی کشور، در پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌گردد.

علاوه بر بررسی مساله امکان‌سنجی این زبان نوین گزارشگری، پیشنهاد می‌شود رویکردهای متنوع بکارگیری آن نیز، در پژوهش‌های آتی بررسی شود.

پی‌نوشت

- ۱ eXtensible Business Reporting Language (XBRL) ۲ Extensible Markup Language
۳ World Wide Web

منابع

- حبیبی، آرش، صدیقه ایزدیار و اعظم سرافرازی. (۱۳۹۳). تصمیم‌گیری‌های چند معیاره فازی. چاپ اول. انتشارات کتیبه گیل.
- سازمان امور مالیاتی کشور. نگاهی به طرح جامع مالیاتی. (۱۳۹۰). طرح جامع مالیاتی، دفتر مدیریت تغییر. عبدالهی، علی و کمال‌الدین یعقوبی رفیع. (۱۳۹۳). نگاهی جامع به زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر، تهران: انتشارات بورس وابسته به شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات بورس.
- عسکری، علی. (۱۳۹۲). کالبد شکافی اصلاح نظام مالیاتی کشور: چالش‌ها، برنامه‌ها و عملکرد نظام مالیاتی. فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، ۱ (۲)، ۸۵-۱۲۰.
- نظری، علیرضا و ایمان فدایی. (۱۳۹۲). آسیب شناسی نظام مالیاتی ایران. فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی، ۱ (۴)، ۹۵-۱۱۰.

Abdollahi, A. , Yaghoobi Rafi, K. (2014). A comprehensive overview on eXtensible Business Reporting Language (XBRL). Bourse pub (in persian).

Askari A. (2013). Dissection of reforming the tax system of the country: Challenges, Programs and the Tax System Operation. *Journal of Fiscal and Economic Policies*. 2 (1) , 85-120. (in persian).

Azam, M. (2012). Intention to adopt standard business reporting in Australia: an application of the technology-organization-environment framework. *Doctoral dissertation*, RMIT University.

- Baldwin, A. A. , & Brand, T. (2011). The impact of XBRL: A Delphi investigation. *The International Journal of Digital Accounting Research* 11, 1-24.
- Baldwin, A. A. , Brown, C. E. , & Trinkle, B. S. (2006). XBRL: An impacts framework and research challenge. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 3 (1) , 97-116.
- Bame- Aldred, C. W. , Cullen, J. B. , Martin, K. D. , and Parboteeah, K. P. (2013). National culture and firm-level tax evasion. *Journal of Business Research*,3 (66) , 390-396.
- Berg, B. L. , & Lune, H. (2012). *Qualitative Research Methods for the Social Scenes*. ed.
- Birt, J. L. , Muthusamy, K. , & Bir, P. (2017). XBRL and the qualitative characteristics of useful financial information. *Accounting Research Journal*, 30 (1) , 107-126.
- Chen, Y. C. (2012). A comparative study of e-government XBRL implementations: The potential of improving information transparency and efficiency. *Government information quarterly*, 29 (4) , 553-563.
- Cheng, C. H. , & Lin, Y. (2002). Evaluating the best main battle tank using fuzzy decision theory with linguistic criteria evaluation. *European journal of operational research*, 142 (1) , 174-186.
- Davis, F. D. (1986). *Technology Acceptance Model for Empirically Testing New End-user Information Systems Theory and Results. Doctoral dissertation*, Massachusetts Institute of Technology.
- Davis, F. D. , Bagozzi, R. P. , & Warshaw, P. R. (1989). User acceptance of computer technology: a comparison of two theoretical models. *Management science*, 35 (8) , 982-1003.
- Hamscher, Walter. (2002). XBRL in Taxation: The business Case. *XBRL International*. 1-6.
- Habibi, A. Izadyar, S. Sarafraz, A. (2014). fuzzy multiple criteria decision-making. 1. katibe-gil pub. (in persian).
- Hanlon, M. , & Heitzman, S. 2010. A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics*, 50 (2-3) , 127-178.
- Heeks, R. (2006). Implementing and managing e-government: Book review. *Journal of Scientific and Industrial Research*, 65 (10) , 845-846.
- Hoffman, C. (2006). *Financial Reporting Using XBRL, IFRS and US GAAP Edition*. UBMatrix.
- Hossain, S. (2010). From project audit to performance audit: Evolution of performance auditing in Australia. *IUP Journal of Accounting Research & Audit Practices*, 9 (3) , 20.

- Iranian National Tax Administration. Look at the comprehensive tax plan. (2011). comprehensive tax plan, Change Management Office. (in persian).
- Kraemer, K. , & King, J. L. (2006). Information technology and administrative reform: will e-government be different? *International Journal of Electronic Government Research (IJEGR)* , 2 (1) , 1-20.
- Lederer, A. L. , Maupin, D. J. , Sena, M. P. , & Zhuang, Y. (2000). The technology acceptance model and the World Wide Web. *Decision support systems*, 29 (3) , 269-282.
- Lee, Ji-Hyun, & Dong-II Lee. (2003). The study on the influence of model attractive dimensions on model typicality and match-up of apparel advertisement. *Journal of Global Academy of Marketing Science*, 15.
- Min, Q. , Ji, S. , & Qu, G. (2008). Mobile commerce user acceptance study in China: a revised UTAUT model. *Tsinghua Science & echnology*, 13 (3) ,257-264.
- Nazari, A R. , Fadaei, I. (2014). Pathology of Iran's Tax System. *Journal of Fiscal and Economic Policies. 1 (4)* ,95-110. (in persian).
- Praditya, D. , Sulastri, R. , Bharosa, N. , & Janssen, M. (2016). Exploring XBRL-Based Reporting System: A Conceptual Framework for System Adoption and Implementation. *In Conference on e-Business, e-Services and e-Society*, 305-316. Springer International Publishing.
- Perotti, P. , & Wagenhofer, A. (2014). Earnings quality measures and excess returns. *Journal of business finance & accounting*, 41 (5-6) , ۵۴۵-۵۷۱.
- Pinsker, R. (2008). An Empirical Examination of Competing Theories to Explain Continuous Disclosure Technology Adoption Intentions Using XBRL as the Example Technology. *The International Journal of Digital Accounting Research*, 8. 81-96.
- Robinson, S. , & Kerr, R. (2015). Reflexive conversations: Constructing hermeneutic designs for qualitative management research. *British Journal of Management*, 26 (4) ,777-790.
- Strader, T. J. (2007). XBRL capabilities and limitations. *The CPA Journal*, 77 (12) , 68.
- Taylor, S. , & Todd, P. A. (1995). Understanding information technology usage: A test of competing models. *Information systems research*, 6 (2) ,۱۴۴-۱۷۶.
- Teo, T. (2010). An empirical study to validate the Technology Acceptance Model (TAM) in explaining the intention to use technology among

- educational users. *International Journal of Information and Communication Technology Education (IJICTE)*, 6 (4), 1-12.
- Troshani, I. , & Doolin, B. (2005). Drivers and inhibitors impacting technology adoption: a qualitative investigation into the Australian experience with XBRL. *In Proceedings of 18th Bled Conference Integration in Action Bled*, Slovenia.
- Vasarhelyi, M. A. , Chan, D. Y. , & Krahel, J. P. (2012). Consequences of XBRL standardization on financial statement data. *Journal of Information Systems*, 26 (1), 155-167.
- Wu, C. H. , & Fang, W. C. (2011). Combining the Fuzzy Analytic Hierarchy Process and the fuzzy Delphi method for developing critical competences of electronic commerce professional managers. *Quality & Quantity*, 45 (4) , 751-768.